

KAKO ME JE KORMAK MAKARTI NAUČIO DA PRAŠTAM¹

Knjižarstvo i ja našli smo se u oglasima za zapošljavanje i bila je to ljubav na prvi pogled. Pretpostavljam da je za to zaslužna moja bujna mašta i opšta strastvena zainteresovanost za svet koji me okružuje.

Znajući malo ili skoro ništa o knjižarskom poslu, lutao sam, tada mi se činilo, beskrajnim policama i prevrtao svaku knjigu koja mi je došla pod ruku. Negde pošto sam i ja prispeo u knjižarstvo, u jednoj jutarnjoj isporuci knjiga našao se i roman *Put* Kormaka Makartija, koji je objavio tada mladi izdavač „Beobook“. Pretpostavljam da je sasvim jasno da mi je sve u vezi s pomenutim naslovom, ali i autorom, bila potpuna nepoznanica. Crna omotnica sa masivnim uništenim žutim fontom nije puno otkrivala o sadržaju nečega što će se kasnije ispostaviti jednim od meni najdražih modernih romana. Jedino što se na omotnici, osim generalija, isticalo jeste kratka crtica iz koje smo mogli zaključiti da je knjiga ovenčana Pulicerovom nagradom (na moju sramotu, tada mi ta informacija nije puno značila). Danima smo se odmeravali *Put* i ja i u jednom trenutku, ni sam ne znam zašto, spakovao sam pomenutu knjigu i poneo je na čitanje.

Bile su potrebne dve tramvajske stanice da mi misli, pogled i svest u potpunosti utonu u maestralno opisan postapokaliptični svet Kormaka Makartija, čija jedina funkcija jeste da stvori jezivu scenografiju drame koja me je nedvosmisleno promenila. Odnos oca i sina o kom se govori u romanu jeste tema o kojoj se pisalo još od antičkih vremena, tako da Makarti u tom smislu nije nimalo revolucionaran, ali ono što ovaj roman čini nesvakidašnjim jesu detalji i duboko intimna drama tokom koje dolazi do transfera moći između protagonista.

Opsednutost je trajala danima i na koncu mi se činilo da sam nešto propustio, što se kasnije i pokazalo kao istinito. Nakon završetka čitanja, kupio sam knjigu u svojoj knjižari i pročitao je još jednom. Nešto me je tu intrigiralo sve dok nisam počeo da kopam po svojoj svesti, sećanjima i neminovno se vratio u 1999. godinu.

Tada, sa nepunih šesnaest godina, tumarao sam s ocem bespućima Beograda prodajući najrazličitije stvari s jednom idejom: da se preživi. Tokom tih beskrajnih šetnji, u scenografiji srušenog, poniženog, posrnulog grada, odvijala se, baš kao i kod Makartija, jedna krajnje lična drama između nas dvojice. Paralele koje sam uspeo da izvučem između svojih

¹ Izvornik: *Blic*, 20. 3. 2018. <https://www.blic.rs/kultura/vesti/kako-me-je-kormak-makarti-naucio-da--prastam/pnctmj5>

sećanja, a za njih sam znao da su varljiva, i romana bile su poražavajuće. Pogađate da smo sve to preživeli, ali taj transfer moći između nas dvojice, to skidanje lica boga s lica oca, ostavio je dubok trag u meni, a verujem i u njemu.

Sećam se s kojom ohološću sam ga posmatrao dok sam u njegovim očima očitavao strah, nemoć, nesnalažljivost i svoje agresivne inicijative u trenucima kada po prvi put počinjem da osećam moć koju nosi sloboda izbora, odluka, delanja. Prisećao sam se naših dijaloga koji su, iako ozbiljniji od onih u *Putu* (dečak u romanu je znatno mlađi od mene u tom trenutku), simbolički u potpunosti korespondirali s Makartijevom postavkom stvari i njegovom idejom. Mnogo kasnije, čitajući njegove intervju, dodatno me je dotakla činjenica da su to dijalozi koje je on vodio sa svojim sinom tokom pisanja romana i kako on sina zapravo navodi kao koautora.

Ovaj roman me je emotivno razorio jer sam tu, pre svega ličnu apokalipsu, prvi put sagledao tuđim očima, možda baš očevim, i tek tada shvatio svu bezizlaznost njegove situacije, sve egzistencijalne strahove koje rat, ali i svakodnevni život u tadašnjoj Srbiji neminovno donose, sve kroz šta je prolazio tih dana, meseci, godina koje smo proveli šetajući nekim našim putevima. Od tada sam mnoge stvari oprostio, prešao preko mnogo čega i skinuo veliki teret sa svojih leđa tim činom. Pojedinaac ne može više očekivati od književnosti.

Makartijeva književnost je za mene učinila ono što, uostalom, i jeste glavna uloga književnosti: da nas kroz vrtlog samorefleksije, na teškom putu samoprepoznavanja, sprovede što bezbolnije i možda dovede do isceljenja.

Upravo u tome leži osnovna Makartijeva magija. Naizgled prostim stilom, sa pasažima vanvremenskih opisa, najčešće prirode ili scenografije samog dešavanja, stvara mučnu, često paklenu atmosferu sa krajnje naivnim događajima u kojima u jednom trenutku možete prepoznati zlo epskih razmera. Dakle, dovoljne su dve stranice da vas ovaj čovek nepovratno povede u istraživanje najdubljih ljudskih poriva, ali isto tako i najtananijih osećanja koja su dva ljudska bića sposobna da otelotvore. Makarti piše o ljudima. Makarti voli ljude. Makarti žali ljude. Makarti se bavi zlom u njima, jer, kako je često navodio, zlo ga intrigira i on želi da ga razotkrije u mnogim formama naše istorije, sadašnjosti, ali i neodređene budućnosti u kojoj se upravo i odigrava radnja romana *Put*.

Naravno da sam nastavio da pratim njegova izdanja u prevodu kod nas, a sledeće godine sam na beogradskom Sajmu knjiga pokucao na štand njegovog tadašnjeg izdavača u Srbiji i drsko (to preporučujem svim aktivnim knjižarima/kama) insistirao da mi pokloni sve što je do tada objavljeno od ovog autora, pod izgovorom da sam za Makartija u Srbiji učinio više nego sam izdavač, s obzirom na to da sam prodao manji kamion pomenutih naslova (uvek tvrdim da za autore nema ništa bolje nego da se knjižari/ke zaljube u njih). Dobio sam ne samo njegova izdanja već i nekoliko drugih naslova, nakon što sam mu objasnio iz koje knjižare dolazim, jer mu je tada postalo jasno po čemu je baš ta knjižara toliko posebna i zašto u mesečnim izveštajima stoji da prodaje više Makartijevih naslova nego ostatak Srbije.

Godine su prolazile, a ja sam u magnovenju kasnog odrastanja i na pragu zrelosti pomislio da bi bilo krajnje zanimljivo da se i samostalno počnem baviti knjigama, ali ovoga puta iz perspektive izdavača. „Kontrast izdavaštvo“ je tumaralo godinama, raslo, sazrevalo, i u trenutku kada sam pomislio da bismo bili u mogućnosti da objavimo jednog bitnog autora današnjice, nisam mnogo razmišljao. Makarti je svakako bio prvi izbor, a kako se njegov dotadašnji izdavač u Srbiji nažalost ugasio, stvorila se mogućnost da dođemo do prava za objavljivanje. Dosta brzo sam našao kontakt njegovih balkanskih agenata, ali još brže sam odbijen, uz obrazloženje da se za Makartija traži veći izdavač koji bi pristao da izda njegovo celokupno delo.

Mene je teško obeshrabriti (što je osobina koja me je uvek dovodila u razna iskušenja) i, shodno tome, nakon nekoliko meseci sam u kafanskom razgovoru (a gde se bolje razgovara o književnosti nego u kafani) sa svojim prijateljem iz „Dereta izdavaštva“ shvatio da su i oni imali sličan problem jer su takođe bili zainteresovani za izdavanje Makartijevih knjiga. Veoma brzo smo se dogovorili, usled prethodne izuzetne saradnje, ali i prijateljskih odnosa, da sarađujemo i na projektu izdavanja Makartijevih sabranih dela u Srbiji. Ovoga puta smo imali više sreće i Makarti se zatekao po drugi put među našom publikom.

Od tada je „Kontrast izdavaštvo“ ponovilo izdanje *Puti* (na malo šta sam u ovom poslu ponosan kao na tu činjenicu), „Dereta izdavaštvo“ je izdala *Krvavi meridijan* (stilistički brutalno remek-delo moderne književnosti), dok smo mi za prethodni Sajam knjiga izdali *Dete božje*, do sada nepreveden roman kod nas, u prevodu Nikole Matića.

Sređujući dokumenta pred prošlogodišnji Sajam, listao sam upravo pristigli ugovor za gorepomenuti roman i, ranije ne činovši tako nešto, pogledao potpisnika sa druge strane (tako velikim piscima čija dela su objavljena na preko četrdeset tržišta obično agenti potpisuju ugovore). Na moje veliko iznenađenje, Makartijev potpis je stajao nedaleko od mog. Bitno je istaći da Makarti nikada ne potpisuje svoje knjige. Postoji dvesta pedeset primeraka koji se nalaze u podrumu njegove kuće u Santa Feu, koje je sačuvao za svog sina kada odraсте (dečaka je dobio u kasnim pedesetim godinama), da ih jednog dana proda. Dakle, imam jedinstvenu priliku da čuvam Makartijev potpis kao malu relikviju na zidu naše kancelarije.

Godina 2019. jeste godina u kojoj planiram da posetim Ameriku i proputujem je za četrdeset pet dana. Naravno da je to malo vremena da se upozna jedna tako velika i važna kultura i još manje vremena da se posete sva ona mesta ili ljudi koji meni predstavljaju određenu kulturnu referencu. Mesto koje ni u kom slučaju neću propustiti jeste Institut Santa Fe, gde je Makarti, sada već u dubokoj penziji, doživotni *fellow member* (kao kod nas stalni član Akademije nauka).

Makarti je osoben tip, medijski izolovan svojom željom, koji je život proveo u pisanju. Samotnjak. Verujem da mu moja nenajavljena poseta neće prijati, ali uz malo šarma i osmeha izlazio sam i iz težih situacija kao pobednik. Nakon dužeg razmišljanja na temu prvog pitanja koje bih mu postavio, izbor je nedvosmisleno pao na: Ima li nade, gospodine Makarti?